

MADENLER VE MİLYAR DOLARLAR!

Asım Kutluata / Maden Mühendisi

Ülkenin "Kurtuluşu" için birçok kuruluş ve kişinin gündeme getirdiği, jeolojik rezerv olarak varlığı saptanan bazı madenlerin, günümüzdeki piyasa fiyatları ile çarpılarak bulunan ve milyar dolarlarla ifade edilen değerlerinin, mühendislik hesapları, ekonomik kriterler ve arz-talep gibi kavramların göz ardı edilerek hesaplanması sonucu, kamuoyunda gerçeği yansıtmayan kanaatler oluşmuştur.

Madenlerden maksimum faydanın sağlanmasının yolu, hammaddeyi nihai ürüne dönüştürmek ile mümkündür. Aksi takdirde madenler; hammadde olarak gelişmiş ülkelerin sanayilerine girdi sağlamak üzere ihraç edileceğinden, üretim planlaması ve fiyat politikaları alıcıların istekleri doğrultusunda oluşacak ve katma değer de en az düzeyde kalacaktır.

Değişik zamanlarda, yeraltı kaynaklarının üretimine yönelik; şişirilmiş, gerçekleri çok fazla yansıtmayan beyan ve görüşler gündeme gelmektedir. Örneğin: Ülkeyi kurtaracak petrol yatakları bulundu! Ya da "milyar dolarlarla" ifade edilen madenlerin kısa sürede üretilerek elde edilecek kaynakla iç ve dış borçlarımız ödeneceği gibi geriye yatırım yapabileceğimiz, önemli boyutta kaynağın da kalacağı dile getirilmektedir. Bu değerlendirmenin temelinde yatan anlayış, geri kalmışlıktan bir an önce kurtulabilme isteğinin sonucudur.

Bor madeni değişik zamanlarda yazılı ve görsel basının gündemini işgal etmekte, milyarlarca dolarla ifade edilen yeraltı potansiyelinin neden üretilerek insanımızın refahı için kullanılmadığı kamuoyu tarafından sorgulanmakta ve cevabı beklenmektedir. Yılda 10, 20, 40, 50 milyar dolar elde edebileceğimiz dile getirilmekte ve bu rakamların hangi kriterlere göre belirlendiği hususunda net açıklamalara rastlanmamaktadır. Elde edilecek milyar dolarlar; üretilen ham bor ya da konsantre olarak ihraç edilecek miktarlardan gelecek döviz girdisi mi?. Veya bor ürünlerinin Ülke sanayiinde tüketilmesi sonucu, elde edilecek ürünlerin, ihracat geliri mi?. Ya da ihracat gelirleri ve bor ürünlerinin Ülke sanayiinde tüketilmesi sonucu oluşacak katma değerlerin toplamı mı? olduğu net olarak anlaşılamamaktadır. Bu değerleri gündeme getiren uzmanlar hangi kriterleri kabul ettiklerini de açıklarlarsa, konu ile ilgilenenler ve kamuoyu doğru bilgilere kavuşmuş olacaktır.

Bor madenleri ve türevleri ağırlıklı olarak, cam, deterjan ve seramik gibi sektörlerde tüketilmekte olup aynı zamanda da sanayinin tuzudur. Bor tuzlan, (değişik alanlarda az miktarda tüketilmekte) bir çok ürünün üretiminde belli oranlarda kullanıldığında, ürün kalitesi yönünden olumlu sonuçlar elde edilmesine katkı koyan bir madendir. Borun ve bor ürünlerinin tüketimi, teknolojik gelişme ve sanayileşmeye bağlıdır. Ağırlıklı olarak gelişmiş sanayii ülkeleri tarafından tüketilmektedir. Cam, deterjan, kimya, savaş sanayileri yeterli düzeyde gelişmemiş bir ülkede bor madeninin ve türevlerinin katma değer yaratma özelliğinden fazlaca bahsedilemez.

Ülkemizde bilinen madenlerin jeolojik rezervlerinin bugünkü piyasa satış rakamları ile çarpılması sonucu ortaya çıkan "milyarlarca dolar" değerler, madenlerin aranması, üretilmesi ve pazarlanması ile ilgili gerçekleri yansıtmamaktadır. "Jeolojik rezerv" varlığı tespit edilen fakat bugün için üretilmesi ekonomik olmayan kaynaklardır. "Ekonomik rezerv" ise günün koşullarına göre arz-talep dengesi gözetilerek, işlenmesi fizibil olan kaynaktır. Bir madenin üretilmesi için kullanıcılar tarafından talep edilmesi gerekir. Örneğin; Dünyada, yılda 3 milyon ton ham bor cevheri tüketilirken 10 milyon ton bor üretmeniz bir anlam taşımaz. Türkiye'de bulunan 2 milyar ton rezervin tümü çok kısa sürede üretilerek dolara dönüştürülmesi mümkün olmayacağından, tonu 150-200 dolar ile çarpılarak bulunan "milyar dolarla" fazla bir anlam ifade etmeyecektir. Ülkemizde bor ve diğer bazı değerli cevherlerle ilgili belirlenen, milyar dolarla ifade edilen rakamlar bu varsayımlardan kaynaklanmakta ve yanlış sonuçların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Madenlerin aranması, çıkarılması, işlenmesi ve mamul madde haline getirilmesi mühendislik disiplinlerinin işidir. Jeofizik, jeoloji, maden, kimya, metalürji, makine mühendisleri ve birçok meslek disiplinin bu süreçte görev aldığı uzun bir üretim zincirinden oluşmakta ve ürünler toplumun hizmetine sunulmaktadır.

Madencilikte bütün süreçler arz-talep dengesine göre belirlenmektedir. Dünyanın gelişmiş ülkelerinin sanayilerinde kullanılan ve ülkemizde varlıkları jeolojik olarak tespit edilmiş olan bazı yeraltı kaynaklarını

YORUM

bilinçli şekilde değerlendirilebilirsek, gelişme ve kalkınma yönünde çok önemli avantaj sağlayacağımız unutulmamalıdır.

Bu kaynakların değerlendirilmesi uzun vadede, bilimi ve araştırmayı öne çıkaran teknolojik gelişmeleri takip eden, dışarıdan alınan teknolojilerin ülke gerçeklerine göre uyarlanması ile AR-GE çalışmalarına gerekli önemi vermekle mümkün olacaktır. Bütün bunları uygulayacak yetişmiş insan gücüne sahip olmak en büyük etkidir. Hammade ihraç ederek kalkınmış ülke yoktur. Yeraltı kaynağı olmasına rağmen, milli geliri 30 bin dolar/kışı olan ülkeler bilinmektedir.

Dünya bor rezervlerinin 3/2'si Türkiye'dedir. Ancak, Türkiye'nin bor (yıllık yaklaşık 1,2 milyar dolar olan) ticaretinden ve endüstrisinden rezervi oranında pay alamaması ve bu durumun sorumlusunun Etibank'm izlediği politikalar (Eti Holding) olduğu bazı uzmanlarca dile getirilmektedir. Eti Holding'in eleştirilecek birçok yönü olmasına rağmen

asıl sorun Türkiye'nin sanayileşme doğrultusunda gereken gelişmeyi sağlayamadığından kaynaklanmaktadır. Türkiye bor ürünleri ve diğer madenlerin değerlendirilmesinde birçok sektörde olduğu gibi elbette istenilen seviyede değildir.

Sonuç olarak bor madenleri ve diğer madenlerden elde edilecek ürünler ülkemizin gelişmesine önemli katkılar sağlar. Bunun için madencilik sektörünün sorunlarının çözülmesi ve bu ürünleri tüketen sanayilerin hayata geçirilmesi, gereken plan, proje ve yatırımların gerçekleştirilmesi gerekir. Madenlerin üretiminin arz-talep dengesine göre mümkün olacağı, mühendislik hesaplarının ve ekonomik değerlendirmelerin sonucu gerçekleşeceği unutulmamalıdır. Ülkenin kısa yoldan "kurtuluşu" senaryoları her zaman yazılmıştır. Bugün de yazılıyor. Bilime, teknolojiye ve mühendislik hesaplarına dayanmayan hayali senaryolar üretilmeye devam edilirse gelecekte de daha çok kısa yoldan "kurtuluş" senaryoları yazılacağı benziyor. •

MADEN KANUNU DEĞİŞİKLİKLERİ

Asım Kutluata / Maden Mühendisi

Türkiye'de, kanun değişikliği tartışmalarının en fazla yapıldığı sektör herhalde madencilik sektörüdür. Madencilik, Osmanlıda Fransızlardan alınan ve 1858 yılında yürürlüğe giren "Arazi Kanunu" ile ilk defa yasal çerçeveye kavuşturulmuştur. 1906'da Taşocakları Nizamnamesi, 1954'de 6309 ve 1985'de 3213 sayılı Maden Kanunları yürürlüğe girmiştir. Her yasa değişikliğinden sonra "Madenciliğin en önemli sorunu Maden Kanunlarından kaynaklanıyor, bu yasa en kısa sürede muhakkak değiştirilmelidir." denilmeye başlanmıştır. Bu görüşe, sektörün büyük bir bölümü, kendi buldukları konumdan bakarak katılmıştır. Yapılan değişiklikler, bireysel bakış ve küçük menfaatler nedeniyle sektörü ve temsilcilerini tatmin etmemiştir.

Yürürlüğe giren maden kanunları çeşitli nedenlerle tam uygulanamamıştır. 6309 sayılı yasa 30 yıl tartışıldıktan sonra 3213 sayılı Maden Kanunu da yürürlüğe girdiği 1985 yılından beri günümüze kadar tartışılmakta 1993 ve 1997'de yapılan değişiklik girişimleri sonuçsuz kalırken, 2000 yılında tekrar gündeme getirilen değişiklik çalışmaları da yaklaşık üç yıldır sonuçlandırılmamıştır.

Aslında yıllardır çözülemeyen ve çok değişik

nedenlerden kaynaklanan madencilik sektörünün sorunları; bu seferki değişiklikler gerçekleşse bile, maden kanunu değişiklikleri gündemden düşmeyecek, çözülemeyen sektör sorunları yine ağırlıklı olarak yürürlükteki Maden Kanunundan kaynaklandığı dile getirilecektir.

Sektörün sorunları; Kanunun uygulanmasını gerçekleştirecek olan kamu kurumlarının gerekli altyapı ve örgütlenmeyi gerçekleştirememesi, riski yüksek olan madencilik sektörüne yeterli sermaye birikiminin sağlanamaması, dünyadaki gelişmelerin ve fiyat dalgalanmalarının sektör üzerinde yarattığı olumsuzluklar, teknolojik gelişmeleri yakalayamamak ve AR-GE çalışmalarına istenilen düzeyde kaynak ayıramamak gibi bir çok nedenlerden kaynaklanmaktadır.

Birçok alanda olduğu gibi bu alanda da sorunlara doğru teşhis koyarak uzun vadeli politikalar hayata geçiremez, bilimi ve mühendisliği öne çıkaramaz, kısa vadeli spekülasyonlarla zaman kaybedersek, hukuki, finansal, teknolojik ve idari yapı sorunlarını çözememiş olan bu sektörde, günümüzde olduğu gibi gelecekte de maden kanunu değişikliği muhabbeti yapılacağı benziyor!, m